

NAMIK KEMAL'İN ŞİİRLERİNE YERLİLİK DÜŞÜNÇESİ AÇISINDAN BİR BAKIŞ DENEMESİ

Ali Pulat*

Özet

Yerlilik düşüncesinin edebiyatımızı ne ölçüde ve nasıl etkilediği, bu anlayışın eserlerde hangi tarz ve üslûpla işlendiği meselesi, edebiyat tarihimiz açısından şüphesiz çok önemlidir.

Bu bağlamda, batılılaşmanın en sistemli ve en yoğun bir şekilde yaşanmaya başlandığı Tanzimat döneminde Namık Kemal'in şiirleri, yerlilik düşüncesine ait kavramların işleniş biçimlerinin tespit edilmesi bakımından dikkate değer görülmüştür. Çünkü Namık Kemal'in şiirleri yerlilik düşüncesine ait kahramanlık, fedakârlık, yüce değerlere bağlılık, vatan sevgisi ve devleti yüceltme gibi kavramlar yönünden son derece zengindir.

Bu çalışma Namık Kemal'in şiirlerine özgün bir bakış açısı kazandırmayı hedeflerken, edebiyatımızdaki yerlilik düşüncesinin mahiyetini ve etkisini göstermeye yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yerlilik düşüncesi, Namık Kemal'in Şiirleri, fedakârlık, edebiyat, Tanzimat Dönemi.

It Is Essay About Namık Kemal's Poems Which Are About The Idea Of Local

Abstract

The idea of local is very important about how it effects our literature that is very important about history of literature.

In the period of administrative reforms when westernization was lived systematically, Namık Kemal's poems is notable because of using some concept about the idea of local. Because Namık Kemal's poems are so affluent about heroism, self-sacrifice, loving of motherland.

Notonly, that work cause original view to Namık Kemal's poems but also it will reveal influence and power of the idea oflocal.

Key words: The idea of local, N. Kemal's poems, self- sacrifice, literature, the Tanzimat Period.

Giriş

Edebî eserleri kültürleriyle yoğuran ve idealleriyle şekillendiren ediplerin, edebiyat tarihi içindeki yerlerinin en doğru

* Öğr. Gör. Dr., Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü

haliyle belirlenebilmesi için hangi kaynaklardan, nasıl beslendikleri ve eserlerinde söz konusu kaynakları ne şekilde işledikleri meselesi üzerinde durmak şüphesiz önemlidir. Bir edibi veya eseri, çok yönlü ve farklı yaklaşım, anlayış ve kavramlar ile ne kadar çok değerlendirme ve inceleme fırsatı bulunursa, edebiyatımızın o nispette değerinin artacağı, etkisinin yaygınlaşacağı bir gerçektir.

Tanzimat edebiyatı eksenindeki tartışmalarda kökleşmiş ve kemikleşmiş tespitlerle karşılaşırız. Tanzimat dönemi, yerli ve bize ait olandan uzaklaşıldığı, yaşama üslûbunun bozulduğu, kimlik ve kişilik endazesinin hırpalandığı bir dönem olarak gösterilir. (Emre, 2010, s. 258) Oysa sosyal ve kültürel meselelerde bıçakla kesilmiş gibi kesin ve net bir ayırımdan söz edilemez. Batılılaşmanın özellikle aydınlar arasında sistemli bir şekilde yaygın olarak kabul gördüğü bir süreçte, geleneğe ve yerli kültüre ait unsurların şuurlu veya gayr-i ihtiyari işlendiği görülebilir. Bu durum sadece bir dönem veya belirli şahsiyetler için de geçerli değildir. Bu tür çalışmalar çok yönlü ve geniş bir çerçevede ele alınmalıdır.

Namık Kemâl, mukaddes bildiği değerler uğrunda hayatını ortaya koymaktan çekinmemesi ve kalemiyle her şart ve durumda mücadelesini yapması sebebiyle Türk tarihinin millî kahramanlarından biri kabul edilmektedir. Devrinin gerçek anlamda aydın vasfını taşıyan şahsiyetlerinden olan Nâmık Kemâl, Türk edebiyatında fikre ve aksiyona bağlı edebiyat anlayışını ilk defa uygulayan ve bu yönüyle de tesirleri günümüze kadar gelen bir ediplerimizden biridir. Gelenek ve yenilik arasında iki yönlü bir kültür anlayışına ve dünya görüşüne bağlı olan şair, millî kimliğimize büsbütün uzaklaşmadan batılılaşabileceğimize inanmıştır. (Uçman, 2006, s.229) Namık Kemâl'de, klâsik edebiyatın bilhassa Leskofçalı Galip kanadından gelen tasavvufî hayal dünyası ve estetik yapısı uzun yıllar etkisini sürdürür, hatta hayatının sonuna kadar peşini bırakmaz, yeninin içinde bazen açık, bazen de gizliden gizliye varlığını devam ettirir. (Korkmaz, 2005, s.48) O, vatanperverlik ve kahramanlık duygularının oluşmasında kendini sorumlu tutarak romantik duyarlık ve idealizm içinde yerli olmaya yönelir. (Narlı, 2010, s.218) Namık Kemâl, genel anlamda yerlilik düşüncesi içinde ele alınabilecek fikirlerini şöyle özetler:

“İnsan vatanını sever, çünkü vatan öyle bir galibin şemşiri veya bir kâtibin kalemiyle çizilen mevhum hatlardan ibaret değil, millet, hürriyet, menfaat, uhuvvet, tasarruf, hâkimiyet, ecdâda hürmet, aileye muhabbet, yâd-ı şebâbet gibi birçok hissiyât-ı ulviyenin içtima'ından hâsıl olmuş bir fikr-i mukaddesdir.” (Namık Kemâl, 1873, nr.121)

Bu düşünceden hareketle bu yazıda, Namık Kemâl'in şiirlerindeki yerlilik düşüncesine ait unsurlar üzerinde durulmuştur. Namık Kemâl'in nesirlerindeki yerlilik düşüncesinin izleri, bir tez çalışmasını kapsayacak kadar geniş olduğunu düşündüğümüz için sadece şiirlerini değerlendirdik.

Yerlilik düşüncesinin mahiyetini ve bu anlayışın edebiyatımıza yansımalarını teorik olarak kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Yerlilik düşüncesinin iki kaynağından biri, coğrafya olarak tutulan vatan, diğeri ise dindir. Bir yerin yurt olabilmesi, söz konusu milletin dünya üzerindeki varoluşunu anlamlı hale getirirken toprak parçasını ortak idealler ve yüksek değerlerle şekillendirmesine bağlıdır. Bir yurda sahip olmak, gerçek anlamıyla vatanlaştırmak, değerleri kimlik haline getirerek oraya kök salmakla mümkündür. Bir toprak parçası vatanlaştığı takdirde millet, değerler ve toprak arasındaki irtibatı koparmak çok zor hale gelir. Millet ve toprağa anlam ve değer katan âmil ise din yani İslâm'dır. Anadolu toprakları üzerindeki Türk varlığı İslâm'la tesis edilmiş, din bu toprakların ruhunu yoğurmuştur. (Yıldırım, 2010, s.90) Bu sebeple hamuru Türk-İslâm coğrafyasında yoğrulmuş aydınımızın ve edibimizin eserlerinde bize ait yerli lezzetler ve kokular mutlaka bulunacaktır.

Edebiyatta yerlilik düşüncesi, bir milletin hayatı anlama ve yorumlama kabiliyetini oluşturan değerler sisteminin, edebî eserlerde ilahî kaynakla ne şekilde beslenip vücut bulduğunu görmek, yüzyıllar içinde en mükemmel biçimde nasıl bir hüviyete büründüğünü fark etmek ve âlemşümul bir enmuzeci halinde ne mahiyette ortaya koyulduğunu idrâk etmek hassasiyetine dayanmaktadır. Bu anlayışın temelinde edebiyatçının, varlığı sahih bir şekilde ancak hikmete dayalı bir bakış açısı ile keşfedip eserinde işleyebileceği görüşü vardır. Yerlilik, hâlin idrâkinde ve geleceğin inşasında mazinin değerlerini hakkıyla anlamak, modern ve güncel her türlü meseleyi halletme hususunda yüzyılların birikiminden istifade etmek niyeti ve şuurudur. (Pulat, 2010, s.226)

Şiirlerdeki Yerlilik Düşüncesi

Yukarıdaki tanımlamalar doğrultusunda, Namık Kemâl'in şiirlerindeki yerlilik düşüncesine ait duygu ve düşüncelerin işleniş tarzına baktığımızda karşımıza aşağıdaki görüş ve değerlendirmelerin çıktığını görürüz.

Namık Kemâl, edebiyatı insan ve millet hayatı ile birleştirir. Ona göre edebiyat insanı ve milleti terbiye eden, geliştiren, birlik ve beraberliği sağlayan, millî ve insanî varlığı sonsuza kadar yaşatan bir hüviyete sahiptir. Şuursuz şiir makbul değildir. Edebiyat, vatanın içinde bulunduğu hâle kayıtsız kalamaz. Edebî eserde tarihî vak'alar,

yaşanan millî hadiseler işlenmeli ve bunlar milletin hafızasına nakşedilmelidir. Aslî ruhu “hikmet” olan edebiyatın hayalleri bize mahsus olmalıdır. (Yetiş, 1989, s.XLI-LVII) Edebiyatın insanların duygularını terbiye etmek, bilgiyi ve kültürü yaymak gibi görevlerinin olduğuna inanan Namık Kemâl, edebiyatın millî birliği sağlamak hususunda önemli bir işleve sahip olduğunu düşünür. (Uçman, 2006, s.223)

“Ben”in Cemiyette Yok Oluşu:

Namık Kemâl, Tanpınar’ın ifadesi ile yeniye değişen muhtevada aradığı, eski şiir geleneğini tamamıyla bırakmadığı devirde, şiirini toplumun emrine vererek cemiyet adına konuşurken “biz” zamirini kullanır. Murabba’ında, herkesi benlik davasından vazgeçip din uğruna, vatan yolunda Allah için gayrete çağırır. (Göçgün, 1999, s.XLIII)

Sıdk ile terk edelim her emeli her hevesi
Kıralım hâil ise azmimize ten kafesi
İnledikçe eleminden vatanın her nefesi
Gelin imdada diyor bak budur Allah sesi...

Tüm nefsanî heves ve emelleri sadakatle terk etmek, insanın azmine engel olan kafesten teni kurtarmak ve Allah’ın sesine kulak vermek bizim kültürümüze ait yerli unsurlardır. Millet için yüksek perdeden adeta haykırmaktan çekinmeyen Namık Kemâl, kendi hâli ve iç dünyasını yakarış şeklinde Na’t’inde ifade ederken, kendini hor ve hakir görür. Allah katında günaha ve isyana daldığının ve kendi hatalarının hangi boyutta olduğunun farkında olan Namık Kemâl’e göre kendi diyaneti, şirke hizmet etmektedir. Bu yaklaşım tasavvuf kültüründe kendi nefsinin hakir görerek, nefsinin hatalarının hangi boyutlara ulaştığını sezebilme kaygısından doğmuştur, denilebilir.

NA’T
Hâdim-i şirk olan diyânetime
Ederim bin yemîn bu da’vada
Sana da bir nazîr olur der idim
İki Allah olaydı dünyâda

Değerlerimizin İşlenişi:

Hürriyet Kasidesi kültürel değerlerimizin yüksek bir heyecanla işlendiği, yerlilik düşüncesi içinde ele alınabilecek, milliete hizmet etmek, mazluma yardım etmek, vatan için her türlü fedakârlığı göze almak, zalimin karşısında olmak, dünyanın geçici zevklerini terk

ederek sonsuz feyzi arzulamak, emaneti korumak vd. gibi fikirlerin ele alınması yönünden son derece zengindir.

Usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetten
Mürüvvet-mend olan mazluma el çekmez i'ânetten

Vücûdun kim hamîr-i mâyesi hâk-i vatandandır
Ne gam râh-i vatanda hâk olursa cevr ü mihnetten

Mu'îni zâlimin dünyâda erbâb-ı denâetdir
Köpektir zevk alan sayyâd-ı bî-insâfa hizmetden

Hemân bir feyz-i bâkî terkeder bir zevk-i fâniye
Hayâtın kadrini âlî bilenler hüsn-i şöhretten

Nedendir halkda tûl-i hayâta bunca râğbetler
Nedir insana bilmem menfa'at hıfz-ı emânetden

Biz ol nesl-i kerîm-i dûde-i Osmâniyânız kim
Muhammedir ser-â-pâ mâyemiz hûn-ı şehâdetden

Namık Kemâl, bir gazelinin ilk beyitinde, “Hüccet-i nâmusumu imzaladım kanımla ben” derken, kutsal bir davaya her şeyini adayan bir fedainin tavrıyla konuşur. Namık Kemâl, Genç Osmanlılar adlı gizli teşkilâta katılırken İtalyan Carbonari (Kömürçüler) örgütünden esinlenerek bayrak, silâh ve Kurân üzerine yemin etmiştir. (Kolcu, 2004, s.194) Ancak, şairin bu gazelinde fedakârlığını besleyen asıl kaynakların bizim kültürümüze ait olduğunu söylememiz gerekir.

İzz-dâreyni fedâdır maksâdım İslâm için
Halkı temin eylerim dinimle imanımla ben

Şair, iki dünya saadetini İslâm yolunda feda edeceğini söylerken peygamberlerden sonra en yüce merteye olan “sıddîk” tavrından ilham almıştır. Şair fedakârlığının boyutlarını göstermeye çalışırken örnek alınabilecek en yüce makama işaret eder.

Her günâha bin azâb-ı mânevî çekmekteyim
Dûzahı dünyada gördüm kendi vicdânımla ben

Tüm inananların günahını üzerinde hissetme kemâlâtı yine bir “sıddîk” tavrıdır.

Fi'lime ukbâda Mevlâ'dan mükâfât istemem
Kâniim emniyet-i vicdân ü irfânımla ben

Ukbâ'da Allah'tan herhangi bir ödül beklemeden sadece Allah için yapılan her türlü iyilik tasavvufî bir anlayışla izah edilebilir. Nâmık Kemâl, burada tasavvufî düşünceyi iç dünyasında yaşamak isteyen bir mutasavvıftan ziyâde, ülküleri ve idealleri için tasavvuf kültüründen beslenen bir vatanperver olarak seslenir.

Namık Kemâl, Vâveylâ'da vatan fikriyle, Müslümanlarca en kutsal yer kabul edilen Kâ'be'yi, Peygamber Efendimizin kabrini ve diğer kutsal mekânları, mersiye'nin hüznü atmosferi içinde adeta bütünleştirir. Bu yaklaşım vatan fikrinin, Namık Kemâl'in zihnindeki yüceliğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Git vatan Kâ'be'de siyâha bürün
Bir kolun Ravza-i Nebî'ye uzat
Birini Kerbelâ'da Meşhed'e at
Kâ'inâta o hey'etinle görün

Şehitlik, Namık Kemâl'in inanç ve düşünce dünyasında insan için en büyük şân ve saadettir.

Tecellî-i İlâhî cân mı vermiş serv-i sîmîne
O meh-peyker şînâverlik mi eyler yohsa deryâda
Ne şandır dîn yolunda Hakk'a bezl-i cân edip durmak
Ne devletdir şehîd-i zî-hayât olmak bu dünyâda

Sonuç

Namık Kemâl'in Şinasi ile tanıştıktan sonra yazdığı özellikle vatan konulu şiirlerinde bize ait değerleri yoğun bir şekilde işlediğini görürüz. Yerlilik düşüncesi içinde değerlendirilebilecek bu şiirlerinde şair, inancını ve fikrini samimi bir eda ile daha etkili sunmaya çalışmıştır. Namık Kemâl'in yerlilik düşüncesi çerçevesinde değerlendirilen bu şiirlerinde, özellikle dini ve tasavvufî yaklaşımlarla meselelere baktığını, ancak klâsik divan şiiri anlayışından farklı bir tarzı kullandığını görürüz. Ayrıca yaşadığı çağın sıkıntı ve problemlerine yerli ve bize ait çözüm yolları ile çareler üretmeye çalıştığını tespit edebiliriz. Bütün bunlar, yerlilik düşüncesinin kapsamı ve değeri konusunda yapılacak çalışmalara bir bakış açısı kazandıracaktır, diyebiliriz.

Kaynakça

Emre, A. (2010), Tanzimat Edebiyatı: Bir Yabancılaşmadan Başka Bir Yabancılaşmaya, Hece, Düşüncede, Edebiyatta, Sanatta Yerlilik, Özel Sayı 20, 2010, 162/ 163/ 164, 258-264

Göçgün, Ö. (1999), Namık Kemâl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları

Kolcu, A.İ. (2004), Tanzimat Edebiyatı, Ankara: Salkımsöğüt Yayınları

Korkmaz, R. (2005), Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı, Ankara: Grafiker Yayınları

Narlı, M. (2010), Edebiyatta Yerlilik, Hece, Düşüncede, Edebiyatta, Sanatta Yerlilik, Özel Sayı 20, 162/ 163/ 164, 217-225

Pulat, A. (2010) Edebiyatta Yerlilik Nedir?, Hece, Düşüncede, Edebiyatta, Sanatta Yerlilik, Özel Sayı 20, 2010, 162/163/164, 226-230

Uçman, A. (2006), Tanzimat Edebiyatı, Namık Kemâl, Ankara: Akçağ Yayınları

Yetiş, K. (1989), Nâmık Kemâl'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi